

Tartu Ülikooli rektori programm 2023

Jaak Vilo

Tartu Ülikool peab arenema tugeva euroopaliku ülikoolina, mis kannab enda põhiväärtustes eesti keele ja kultuuri ning laiemalt Eesti riigi järjepideva positiivse arengu eestvedaja rolli. Ülikooli töötajad ja tudengid õpivad maailma parimat teaduslikku teadmist ja meetodeid, loovad uusi teadmisi ja omandavad oskusi. Ülikooli peamiseks väljunditeks on teadlikud, ettevõtlikud, kõrgelt haritud inimesed ja teadmiste piiride avardamine kõikides ülikoolis viljeldavates teadusharudes. Teadmiste omandamise ja uue teadmise loomise oskusega aitavad ülikool ja tema vilistlased kaasa kogu Eesti riigi arengule ettevõtete ja majanduse ning avaliku sektori teenistuses.

Tartu Ülikooli juhivad nõukogud ja akadeemiline senat võimalikult konsensuslikke lahendusi otsides. Rektori roll on hoida ja kommunikeerida ülikooli põhiväärtusi, tagada hea sisemine töökorraldus ja toetada selle arengut kõikides vajalikes aspektides. Rektor juhindub Tartu Ülikooli missioonist, väärtustest ja visioonist¹ ning juhtimiskogude otsustest.

Oma rolli täitmiseks tegeleb ülikool aktiivselt võimekate inimeste kaasamise ja heade võimaluste loomisega tulemuslikuks ja tõhusaks tööks. Tulemuste mõju kasvatamiseks tegeleb ülikool saavutatu tutvustamisega Eestis ja rahvusvaheliselt.

Tartu Ülikool on kiirelt arenev, avatud ja mitmekesine, väärtusi ja traditsioone austav edumeelne ülikool. Oma 400. sünnipäeva peab ülikool võtma vastu veel tugevamalt positsioonilt, seda peab toetama vastava arengukava loomine ja täitmine. Uus arengukava peaks juba varakult hakkama koondama sihte, eesmärgi ja plaane ka alt üles, et tuua esile eri instituutide omanäolisus, tugevad küljed ja arengusuunad. Lisaks erialade võimendamisele tuleks aidata koordineerida koostööd ja kasvatada sidusust.

Rektorina kavatsen juhinduda järgmistest väärtustest.

Ühiskond ootab ülikoolidelt tulemusi ja soovib näha nende mõju. Rektor esindab ülikooli avalikkuse ees ülikooli töö eesmärkide ja tulemuste esitlemisel ja selgitamisel, selleks peab ta olema isiklikult nähtaval. Rektor toetab uute suuremate eesmärkide sõnastamist, tagades kõigi vajalike kompetentside kaasamise. Ambitsioonikad ülesanded võimaldavad riigil ja ettevõtetel sihtidest paremini aru saada ja neid ka omalt poolt toetada.

Vaja on nii alusteaduses kui ka rakendustes tugevaid baaserialasid ja nende koostöö teistega. Tugev mitmekesine teadus ja parimal kompetentsil põhinev erialadeülene koostöö tagab tulemuslikkuse. Tartu Ülikooli sees on vaja juhinduda arengut toetavatest eesmärkidest ning arendada töökeskkonda ja -protsesse, mis võimaldavad olla tulemuslikud.

¹ <https://ut.ee/et/sisu/vaartused-ja-vastutus>

Väärtustan kvaliteeti ja kõigi inimeste tulemuslikku tööd, mida tuleb ka märgata ja tunnustada. Kvaliteediga on tugevalt seotud ka teine tulemuslikkuse komponent – efektiivsus. Ülikooli tulemuslikkust aitab parandada ja kasvatada tööprotsesside sujuvus ja keskkond, mis väärtustab nii kvaliteeti kui ka kvaliteetsete tulemuste mahtu.

Juhtimises ja otsustamises on oluline järgida andme- ja faktipõhisust. Kvaliteetsed andmed ja analüüs peavad olema kõikidele kättesaadavad. Tänapäeval on võimalik rakendada selleks uusi paremaid töövahendeid, võimestada töötajaid ja saavutada tulemuslikkuse kasvu.

Tartu Ülikooli tugev külg peab ka tulevikus olema õpetamise ja teaduse väga hea kvaliteet ja identiteet. Samavõrd kui on tähtis Tartu Ülikooli kvaliteedil põhinev kuvand tervikuna, on identiteet ja areng oluline ka valdkondades ja akadeemilistes üksustes (instituudid), allüksustes (õppetoolid, osakonnad) ja uurimisrühmades. Üksteise väärtustamine ja koostöö soosimine aitab ka kasvatada vastastikku paremat üksteisemõistmist. Ülikoolist väljapoole tuleb väärtustada Tartu Ülikooli, Tartu ja Eesti identiteeti ning nende igakülgselt tugevdamist, et Eesti oleks võimalikult võrdne partner teiste riikide hulgas.

Tuleb soosida vastastikku kasulikku koostööd üksuste sees ja vahel, väliste partneritega avalikust ja erasektorist ning teistest riikidest – nii üksikute uurimisrühmade ja projektide kui ka suurte rahvusvaheliste lepete, programmide ja võrgustike tasemel. Ülikool võiks olla selliste suuremate eesmärkide seadmisel parem eestvedaja.

Väärtustan nii traditsioone kui ka pidevat arengut. Praegu oleks vaja algselt ettevõtmisi ja tavasid, mis aitaksid kaasa suurema sidususe, suhtluse ja koostöö tekkele, kuid tagaksid teiselt poolt ka eri identiteedikihitide ülese uhkuse ja teineteist toetava väärikuse.

Üliõpilased ja õppetöö

Ülikooli põhiväljundiks on inimesed, keda me koolitame ise nii ühiskonna kui ka ülikooli arenguks. Tudengid väärtavad parimat õpet, mis aitab neil kujuneda produktiivseteks spetsialistideks kõikidel valitud erialadel. Väärtustada tuleb nii tudengite kui ka õppejõudude ajakasutust, kasutada tuleb parimaid võimalikke vahendeid, õpetada tuleb ajakohast ja teaduslikult põhjendatud infot. Lisaks teadmistele ootab ühiskond vajalike oskuste arendamist. Ülikool peab selleks õpetama uute teadmiste loomise ja rakendamise oskuseid. Märkimisväärselt peab kasvama huvi magistrantuuri ja doktorantuuri vastu, ambitsioon areneda tippspetsialistiks, julgus võtta juhtimisvastutust.

Üliõpilaste täielik pühendumine õpingutele on võimalik vaid siis, kui elementaarsed olmevajadused on kaetud. Ülikool peab aitama kaasa vähemalt kolmel viisil: toetama väiksema sissetuleku ja vähemate võimalustega noori, toetama väga hea õpiedukusega aktiivseid noori, kaasama tudengeid juba võimalikult vara ülikooli teadus-, õppe- ja arendustegevusse. Võrdsusele aitab kaasa heade töövahendite tagamine kõikidele ja kvaliteetse ühiselamuprogrammi arendamine. Lisaks peavad ülikoolid koos riigiga leidma võimaluse luua õiglase väärilise laenusüsteemi, mis võimaldaks vältida ülikooli kõrvalt tööl käimise kohustust. Juba praegustes noortes tuleks kasvatada isiklikku altruismi tulevikus ülikoolile „tagasi anda“. Peame julgelt kasvatama tudengite toetuseks mõeldud annetuste

mahtu. Toetuse saajad peaksid tänu omandatud haridusele saadud majanduslikule võimekusele olema valmis tulevikus ka ise toetama.

Täiendkoolitus ja elukestev õpe on oma eriala professionaalidele, kes soovivad ajakohastada teadmisi, omandada uusi oskusi või uut täiendavat eriala. Kvaliteetsed programmid, täiendkoolitus, mikrokraadid, õpetajakoolitus ja ettevõtlusharidus peavad sisu ja vormi poolest olema teadusülikooli väärilised ja ühtlaselt väga heal tasemel. On vajalik, et ettevõtted ja riik aitaksid toetada nõudlust ka rahaliselt, et saaks pakkuda kvaliteetset sisu. Vastavad tegevused peavad olema kaetud piisava lisarahastusega, et see ei kahjustaks põhiõpet ega pärsiks teadustegevust.

Karjäärimudel

Ülikoolis on koos väga erinevad erialad, instituudid ja inimesed. Juba käivitatud karjäärimudel, mis võimaldab edutamist ja tagab stabiilsuse on ülikoolile hädavajalik. Praegust süsteemi tuleb edasi arendada, võimaldades lisapaindlikkust, mis suudaks arvestada isikute erakordse panusega ja teaduseriala erisustega ning võtta arvesse ka üksuste suuremaid strateegilisi eesmärke. Järeldoktorantuuri roll tuleb teha selgemaks nii TÜ sees kui ka väljaspool. Edutamise kõrval on kerkinud ka allapoole või kõrvale liikumise võimaldamise küsimused. Lahendusi saab otsida laiemas konsensusel ja kokkulepete abil. Palgakindlus on oluline mure liigselt projektide suunas kaldus ülikoolis. Üksused saavad aidata kaasa arengut toetava tasustamise ja töökohakindluse küsimustes.

Suuremad arendussuunad rektorile lähema viie aasta jooksul

Ülikooli uue rektorina väärtustan seni organisatsiooni tasemel tehtud plaane ning seisan nende ellu viimise eest.

Soovin tuua ülikooli administratiivse juhtimise kõrvale teaduslikult suurematele ambitsioonidele pühenduvat teadusjuhtimist. See tähendab näiteks ülikooli algatatud missioonide sõnastamist, teadusnõukodade arendust, ambitsiooni suurendamist kogu ülikooli ulatuses. Postimees avaldas 24.03 minu ülikooli suuremale ambitsioonikusele kutsuva artikli. Selliste programmide abil peaks olema lihtsam kaasata välist lisarahastust.

Doktorantuuri prestiiži tuleb suurendada koos sisulise edendamisega. Kohatine tekkinud puudulik kuvand doktorantuuri eesmärkidest on ohtlik, sest ei arvesta ühiskonna ja ülikooli kõikide vajadustega. Ka väljaspool ülikooli on kasvanud vajadus teadustöö kogemuse ja võimekusega spetsialistide järele. Doktorantuuri tuleb arendada andme- ja eesmärgipõhiselt, sh et rohkem eestlasi oleks huvitatud uurimistööst nii akadeemilises kui ka teistes sfäärides.

Läbimõeldult on vaja tagada hädavajalike erialade, näiteks õpetajate, arstide ning teiste riigi ja ettevõtete jaoks vajalike inimeste koolitus piisavas mahus. Selle käigus peab ausalt arvutama ja põhjendama ka vajalikke ressursse ja tasakaalustama eri eesmärke. Magistrantuuri prestiiž ootab tugevdamist kõigis valdkondades.

Üliõpilaste rahaline tugi peab võimaldama täiskohaga õpingutele pühenduda, see eeldab kindlasti laenusüsteemi arendamist. Stipendiumi- ja toetusmeetmeid tuleb arendada

vajaduste, edukuse ja aktiivsuse ning ülikooli töösse kaasamise toetuseks. Ülikool peaks ligi meelitama talente väljastpoolt Tartut ning arendama kvaliteetseid ühiselamuid.

Ülikool areneb tänu andekatele töökatele inimestele. Ülikooli pideva uuenemise jaoks on vaja tegeleda pidevalt ka noorte ambitsioonikate tudengite ja uurimisrühmade kaasamise ja arendamisega. Erialad on eri olukordades: praegu on instituutide keskmistes tööstaažides paarikordsed erinevused.

Ülikooli arenduseks on vajalik mitmekesise rahastuse tagamine, sealhulgas täiendava eraraha kaasamine. Ettevõtete tugi oma töötajate õppetase maksimise ning otseste annetuste ja toetuste andmine ülikoolile tuleb muuta lihtsamaks, odavamaks, prestiižsemaks.

Edasi on vaja arendada grandikirjutuse võimekust, aidata teadlasi rahastuse taotlemisel ja koordineerimisel. Tugevdada tuleks ka intellektuaalomandi kaitset, sh patentide taotlemist. Ettevõtetega on vaja sisulist suhtlust ja hõlbustada strateegiliste vastastikku kasulike koostöölepeteni jõudmist: nad ootavad ambitsioonikate ülesannete sõnastamist ja on valmis toetama suure mõjuga tegevusi.

Parandada tuleb kõigi erialade turundust, tuntust ja kommunikatsiooni nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt. Partnerid ja tugiüksused peavad andma sisulise väärtuse ja looma uusi võimalusi, olema motiveeritud ülikooli põhitegevusest, parandama ja kasvatama koostööd.

Ülikool ise peab töötama sujuvalt ja tõhusalt, tugiüksused saavad aidata kaasa akadeemilise töö efektiivsuse kasvatamisele. Sobilikud peavad olema nii töökeskkond kui ka töövahendid, ebavajalikke lahendusi pole tarvis. Juhul, kui on vaja IT-lahendusi, peavad needki olema hästi läbimõeldud ja meie töös abiks, mitte takistuseks.

Väärtused:

- Teadus ja selle kvaliteet, sisuline kompetents, mõju
- Töömoraal ja efektiivsus, professionaalsus, tulemused
- Kogukondlik uhkus, väärtustamine, väärikus, võrdsus

Tulemuslikkus

- Teadus ja innovatsioon
 - Rahastuse mitmekesisus
 - Mõju avalik seletamine
- TÜ eestvedaja roll ühiskonnas!**

Jätkusuutlik kvaliteet-teadus

- Noored teadusesse
- Talendijaht
- 100% pühendumine
- Erialane mitmekesisus

Fookus tudengite õppimisele

- Kvaliteetne õpe ja maht
- Vahendid, keskkond, tugi
- Laenusüsteem, ühikad
- Empaatia ja pühendumine

Suhtlus avalikkusega

- Teadus – kõik erialad
- TÜ mõju esiletoomine
- Koostöine, hinnatud partner
- Väärikus, ausus, uhkus

Andmepõhisus

- Faktid, alusandmed
- Tõlgendused
- Arendamisvajadused
- Tegutsemine

Töövahendid ja -keskkonnad

- Sujuvus, toimivus
- Kõikide panus ja heaolu
- Kommunikatsioon
- Efektiivsus

Ühiskonna teenimine

- Arstid, õpetajad jt
- Ettevõtete ja riigi vajadused
- Olulised uurimissuunad
- Kõik erialad **Eesti parimad**

Joonis. Lühikokkuvõtte juhtimiseesmärkidest rektorina aastatel 2023–2028

Lisa. Minu artikleid kõrghariduse ja teaduse teemal

Jackpoti tõenäosuse kasvatamine (2005, Eesti Päevaleht)

<https://epl.delfi.ee/artikkel/51019924/jaak-vilo-jackpoti-toenaosuse-kasvatamine>

Tiptasemel tööjõu puudus ei lahene lisapanusteta (2006, Saldo)

https://sise.etis.ee/File/DownloadPublic/7080d51b-0e0b-4318-a9c3-1a72365f7066?type=&name=Fail_2006_03_Saldo_vilo.pdf

Kiireim tee infoühiskonda (2006, EAS: Hea Eesti Idee)

<https://www.etis.ee/Portal/Publications/Display/f5ba9223-e187-4db8-9526-cd4b346e9cc0>

Jaak Vilo: riskime kõrghariduse väljasuretamisega (2011, Postimees)

<https://arvamus.postimees.ee/388575/jaak-vilo-riskime-korghariduse-valjasuretamisega>

Kuidas on arenenud ja peaks arenema Tartu Ülikool? Vastab Jaak Vilo (2012, Postimees)

<https://tartu.postimees.ee/831096/kuidas-on-arenenud-ja-peak-arenema-tartu-ulikool-vastab-jaak-vilo>

Jaak Vilo: tasuta ei võrdu odav (2013, Postimees)

<https://arvamus.postimees.ee/2578292/jaak-vilo-tasuta-ei-vordu-odav>

Nutikas jätkusuutlik Eesti (2014, Riigikogu Toimetised)

<https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-29/nutikas-jatkusuutlik-estli/>

Jaak Vilo: kas haridus on kallis? Proovige harimatust (2018, Postimees)

<https://arvamus.postimees.ee/4435825/jaak-vilo-kas-haridus-on-kallis-proovige-harimatust>

Excel on abivahend, mitte otsustaja (2018, UT ajakiri)

<https://www.ajakiri.ut.ee/artikkel/2698>

Jaak Vilo: Eesti tuleviku määravad teaduse ja kõrghariduse valikud (2019, Postimees)

<https://arvamus.postimees.ee/6508290/jaak-vilo-estli-tuleviku-maaravad-teaduse-ja-korghariduse-valikud>

Jaak Vilo: välistudengid – tulu või kulu (2020, Postimees)

<https://tartu.postimees.ee/7122288/jaak-vilo-valistudengid-tulu-voi-kulu>

Jaak Vilo: Eesti ambitsioon doktoriõppe edendamisel peab kasvama (2021, ERR)

<https://www.err.ee/1608421589/jaak-vilo-estli-ambitsioon-doktorioppe-edendamisel-peab-kasvama>

Teadusrahastus uute reformide ootel (2021, Sirp)

<https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/teadusrahastus-uute-reformide-ootel/>

Eesti teaduse seisust (2022, ETAg-i aastaraamat)

https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2022/01/Eesti_teadus_2022.pdf

Milleks doktorantuur, kui vaja on vaid „tavalisi töötajaid“? (2022, Riigikogu Toimetised)

<https://rito.riigikogu.ee/nr-46/milleks-doktorantuur-kui-vaja-on-vaid-tavalisi-tootajaid/>